

IV. A MAGYAR NYELVKÖNYVEKRŐL

B a l á z s János

Javaslat a magyaroktatáshoz szükséges tankönyvek szerkesztésére és kiadására

A hazai magyaroktatáshoz szükséges egyetemi és középiskolai tankönyvek, sokszor igen magas tudományos színvonalon, már rendelkezésünkre állnak. Ezen a téren, céltudatos és tervszerű munkával, hosszú évek során, a Tankönyvkiadó Vállalat olyan eredményeket ért el, amelyekről, nyugat-európai ismerőseink nagy elismeréssel s többnyire irigykedve szoktak nyilatkozni. A külföldön az anyanyelvünket oktatók vagy tanulók azonban mindmáig igen nehéz helyzetben vannak, mivel nem jutnak megfelelő tankönyvekhez. Aligha kétséges, hogy a gátló körülmény megszüntetése csak akkor remélhető, ha kormányzatunk, a külföldi magyaroktatás rendkívüli fontosságát felismerve, az idegenben anyanyelvünket tanító szakemberek és a magyarul tanuló külföldiek kezébe, a Tankönyvkiadó Vállalat segítségével, jól végiggondolt, hosszú évekre előre kidolgozott munkatervek alapján, s még hozzá lehetőleg olcsón, vagy esetleg teljesen ingyen s minél előbb megfelelő tankönyveket tud adni.

E program kidolgozása és megvalósítása során természetesen nemcsak a hazai magyaroktatás nélkülözhetetlen tapasztalataira kell támaszkodnunk, hanem az idegenben magyart tanító szakemberek tanácsait és kívánalmait is messzemenően figyelembe kell venni, hiszen nyilvánvaló, hogy a külföldiek részére készítendő tankönyvek semmiképpen sem lehetnek változatlan másolatai, pusztá fordításai.

A feladat, amit véleményem szerint a lehető legsür-
gősebben meg kell oldani, többek között azért is igen
jelentős, mivel keleten és nyugaton, Európában és a
többi világrészeken, egyrészt idegenbe szakadt hon-
fitársaink leszármazottjai, másrészt az egyre nagyobb
számban érdeklődő külföldiek rendkívül tekintélyes tö-
meget képviselnek, amelynek igényeivel okvetlenül szá-
molnunk kell. Az is nyilvánvaló, hogy az alább javasolt
tankönyvek elkészítésében az oroszlanrészt mindenképpen
hazai szakembereinknek és kiadóinknak kell vállalniuk,
de természetesen úgy, hogy közben keresnünk kell a
megfelelő külföldi szervekkel való kapcsolatokat és az
ezekkel való együttműködést is. A legsürgősebb feladat
az alább felsorolt tankönyvek magyar alapszövegeinek
elkészítése, majd pedig az így kiformált könyvtípusok-
nak orosz, angol, francia, olasz, német, spanyol, len-
gyel, finn stb. nyelven való, a szükségleteknek és a
helyi kívánalmaknak megfelelően módosítandó, hazai
vagy külföldi kiadása.

Az alábbiakban először azt próbálom fölvezetni,
hogy a külföldi magyaroktatáshoz milyen tankönyvekre
lenne szükség (A), majd pedig, hogy ezeket hogyan le-
hetne mielőbb megszerkesztetni és kiadni (B).

A) A külföldi magyaroktatás tan-
könyvprogramjának kidolgozása

A lehető legrövidebb időn belül szükséges volna
kidolgozni egy tankönyvprogramot, amelyben
a következő művek megszerkesztését és kiadását kelle-
ne előirányozni:

1. Gyakorlati magyar nyelvkönyv.
Ennek módszerében az anyanyelvünket tanuló
külföldiek igényeihez és szükségleteihez kell alkal-
mazkodnia, sokkal jobban, mint ahogy azt az eddigi,
hasonló jellegű tankönyvekben tapasztalhattuk. E mű
terjedelme nem lehet túlságosan nagy, mivel a gyakor-

latban csak azok a magyar nyelvkönyvek válhatnak be, amelyeknek anyagát egy év alatt, minden különösebb megerősítés nélkül, még a közepes szorgalmú és tehetségű tanítványok és magántanulók is el tudják sajátítani.

2. A magyar nyelv rendszere és története. E hasonlóan egy évi tanítási anyagot felölelő, tehát viszonylag kis terjedelmű tankönyvben véleményem szerint a következőknek kellene szerepelnie:

a) a mai magyar nyelv rendszerének tömör és könnyen áttekinthető leírása, különös tekintettel nyelvünknek az indoeurópai nyelvekétől eltérő hangtani, alaktani, szintaktikai és szókincsbeli sajátosságaira;

b) a magyar nyelv, a nyelvjárások és az irodalmi nyelv, valamint a magyar nyelvtudomány fejlődésének rövid története;

c) nyelvünk finnugor rokonsága, a rokon népek és nyelvek jelenének és múltjának tömör ismertetése, különös tekintettel az obiugor nyelvekre, valamint a finn és az észti nyelvre;

d) a finnugor nyelvtudomány rövid története, s ezen belül az uráli nyelveknek más nyelvcsaládokkal való rokonítására irányuló kísérletek ismertetése.

3. A magyar irodalom rövid története, megfelelő történeti és művelődéstörténeti háttérrel. E szintén egy évi tananyagot tartalmazó kötetnek megszerkesztésében két fő szempontot kellene figyelembe venni:

a) irodalmunk történetét népünk és művelődésünk fejlődéstörténetének párhuzamos ismertetésével kiegészítve, úgy kellene bemutatni, mint az európai és a világirodalom történetének szerves részét, a nagy európai irodalmi mozgalmak korszakolásához igazodva;

b) másfelől a korszakolást alapul véve azokat a lényeges vonásokat kellene kiemelni, amelyek nagy íróink alkotásaiban az általános emberi és a sajátosan nemzeti ötvözeteként fedezhetők fel.

Magától értetődik, hogy egy ilyen szempontok szerint kidolgozott alapszöveget az egyes, idegennyelvű kiadásokban, a helyi követelményeknek megfelelően lehetne és kellene, kisebb-nagyobb mértékben módosítani.

4. Magyar irodalmi olvasókönyv. Ennek szintén nem túlságosan nagy terjedelmű alapszövegét az előbb említett magyar irodalomtörténet szerkesztésében követendő szempontok szerint kellene összeállítani. Figyelembe lehetne venni az eddig megjelent, idegenek részére készített magyar szöveggyűjteményeket. Így pl. Lotz Jánosnak Svédországban készített magyar olvasókönyvét, a francia, olasz és más nyelveken megjelent antológiákat, legfőképpen pedig annak a magyar költői antológiának anyagát, amelyet Toivo Lyy finn költő részére nemrégiben Képes Géza állított össze.

E műben legrégebbi irodalmi remekeinktől, népdalainktól és népmeséinktől kezdve, Balassin, Zrínyin, Csokonain és mások művein át egészen a legújabb írók és költők valóban reprezentatív alkotásaiból mindannak szerepelnie kellene, amit a külföldi érdeklődőknek irodalmunkból feltétlenül ismerniük kell. Szükségesnek tartom, hogy az egyes szemelvényeket rövid előszó vezesse be, másfelől pedig az egyes szemelvények magyar szövege párhuzamos idegen fordításokkal, valamint nyelvi és tárgyi magyarázatokkal szerepeljen a kötetben.

5. Távlati tervekben kellene szerepelnie más történeti, művészettörténeti, zene-történeti stb. kézikönyveknek, valamint az egyes országok helyi sajátosságaihoz igazodó, spe-

ciális kiadványoknak, monográfiáknak, esetleg kiadványsorozatoknak is. Arra is gondolni lehetne, hogy mind az ilyen jellegű műveket, mind pedig az előzőkben felsorolt alapszövegek idegen nyelvű változatait esetleg külföldi szervekkel közösen lehetne kiadni.

B) Operatív bizottság létrehozása
a fenti program megvalósításá-
ra

Javaslom, hogy a lehető legsürgősebben, legkésőbb 1969 októberének első hetében, a Kulturális Kapcsolatok Intézetében értekezlet foglalkozzék a fentebb kifejtettekkel. Ezen az értekezleten véleményem szerint a következők vehetnének részt:

1. A Magyar Tudományos Akadémia és az egyetemek képviselőiben: Bárczi Géza, Benkő Lóránd professzorok és esetleg mások a nyelvtudomány képviselőiként, Sőtér István, Szabolcsi Miklós, Szauder József, Bán Imre és mások az irodalomtörténészek részéről: Hegyi Endre a hazai lektorok képviselőjeként.

2. Műfordítási szakértőként az antológia megszerkesztésével kapcsolatos kérdések megvitatására: Képes Géza és esetleg mások,

3. a Művelődésügyi Minisztérium szakértői,
4. a Kulturális Kapcsolatok Intézetének szakértői,
5. a Kiadói Főigazgatóság szakértői,
6. a Magyarok Világszövetségének képviselőiben Lőrincze Lajos,
7. a Tankönyvkiadó Vállalat szakértői,
8. más, fontosnak tartott szervek képviselői.

(1969.)